

Tilburg University

Less is more

Frissen, P.H.A.

Published in:
Binnenlands bestuur

Publication date:
2011

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Frissen, P. H. A. (2011). Less is more. *Binnenlands bestuur*, 2011.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Binnenlands Bestuur - 23 april 2011

Prof. Dr. Paul Frissen

Less is more

Met gepaste bescheidenheid - ik doe al jaren geen onderzoek meer naar ICT - heb ik in de vorige aflevering de special Digitaal Bestuur gelezen. Gevoelens van diepe nostalgie bekropen me. Veel déjà vu.

Eind jaren tachtig ben ik gepromoveerd op een proefschrift over de culturele gevolgen van IT - zo heette dat toen nog - voor overheidsorganisaties. Ook toen al was er een breed gedeeld geloof onder techneuten, consultants en bestuurders dat computers de overheid kleiner, flexibeler, dynamischer en vooral minder bureaucratisch zouden maken. De voor menigeen opzienbarende conclusie van mijn onderzoek in een departement was dat informatisering tot aanzienlijke bureaucrativering leidde. De verklaring? Moderne technologie vertoont een opmerkelijke 'Wahlverwandschaft' met wat Max Weber als culturele karakteristieken van de bureaucratie omschrijft: standaardisatie, formalisatie en centralisatie.

In een groot onderzoeksprogramma hebben we die conclusie gedurende vele jaren kunnen herbevestigen. De technologie is gulzig, verbindt zich voortdurend met beheersingsambities en draagt bij aan een discours van afrekenen en controle. Vreugdevol was daarom de komst van internet. Eindelijk zou de droom van ontbureaucrativering binnen handbereik komen. Ook ik heb met grote hartstocht het verhaal van de horizontalisering verteld: de virtuele wereld als vrolijke anarchie. De natiestaat had zijn beste tijd wel gehad. De rijk geworden hippies van Silicon Valley bedreven briljante marketing met het frame van creativiteit, democratie en 'communities' – en werden nog rijker. We glimlachten ironisch toen Wim Kok de muis voor afstandbediening hield, terwijl die muis wereldwijd hun machtspositie aan het ondermijnen was. Wat hebben we ons vergist en wat wat hadden we al vroeg gelijk.

De vergissingen zijn evident. De natiestaat is door de technologie bepaald niet gemarginaliseerd. Integendeel. Waar we ooit dachten dat transparantie de staat controleerbaar zou maken, is precies het omgekeerde effect zichtbaar. De burger is in al zijn gedragingen en transacties steeds transparanter gemaakt.

De WRR heeft dat recent in een vaak ijsingwekkend advies overtuigend in beeld gebracht. Niet alleen fysiek, maar ook elektronisch is de staat opgerukt; niet alleen op straat, maar ook achter de voordeur, onder het bed en tussen de oren. De horizontale en gedistribueerde karakteristieken van de netwerksamenleving hebben niet de burger meer ontsnappingsmogelijkheden geboden, maar hem vooral zichtbaarder en dus controleerbaarder gemaakt. De Belastingdienst vult de aangifte alvast in, noemt dat gemak en toont sans gêne wat allemaal bekend is. Subversiviteit helpt niet, behalve voor de multinational die een 'ruling' krijgt. Als dat in een open samenleving als de Nederlandse al zo is, dan is het nog erg vroeg is om nu al van een wereldwijde democratische lente te spreken. China censureert niet alleen Bob Dylan, maar vooral zijn eigen burgers. Het Egyptische leger tuitert ook: om demonstraties te laten ophouden.

Waarin we ons hebben vergist sluit heel nauw aan bij ons gelijk. De staat is een bureaucratische organisatie. Daar is ook veel voor te zeggen, als het om politieke controle en democratische verantwoording gaat. Als ICT de staat al platter, flexibeler, creatiever en meer fluïde zal maken - de lezer proeft de twijfel - dan zal dat de Kafkaëske karakteristieken alleen maar versterken. De staat zit de burger steeds meer op de huid en wordt daarbij minder zichtbaar, omdat hij vloeibaar is. De dienstverlening wordt beter en dwingender tegelijk. Of dat bijdraagt aan een grotere democratische controle op de staat en zijn machthebbers lijkt mij twijfelachtig, zeker als als het klopt dat ons gelijk in het verlengde van onze vergissingen ligt.

De compacte overheid wil in haar veelvormigheid vooral eenduidig en effectief zijn. Een belangrijke les van internet is dat zelforganisatie leidt tot een platform van standaardisatie waarop duizend bloemen kunnen bloeien. De compacte overheid ziet vooral de standaardisatie en is minder gecharmeerd van duizend bloemen. Van 'checks and balances', hindermacht en pluriformiteit wordt steeds minder vernomen. De compacte overheid moet een kleine overheid zijn, die onverminderd ambitieus is en bepaald niet wil terugtreden. De modernisten wisten al: 'Less is more'.